

THE PNEUMATOLOGICAL DIMENSION OF THE CHURCH

John D. Zizioulas
Metropolitan of Pergamon

Summary: Mutual relationship between Pneumatology and Christology is important for proper understanding of both of them as well as Ecclesiology. There are two extremes in understanding of these two moments in Economy of salvation, both in Eastern and Western theology. Western Christomonism stands on one side and eastern Pneumatomonism is on the other. Such extreme understandings lead to misunderstanding of Ecclesiology. Proper understanding of Ecclesiology requires that these extremes are set aside and it also requires a synthesis of Christology and Pneumatology.

Key words: Christology, Pneumatology, Ecclesiology, Christomonism, Pneumatomonism

Теолошки погледи / Theological Views
Година / Volume XLV
Број / Issue 1/2012,
стр. / pp. ???-???

ПОЈАМ И ЦИЉ МИСИОНАРЕЊА У ХРИШЋАНСКОЈ ЦРКВИ НА ИСТОКУ И ЗАПАДУ (ОД VII ДО X ВЕКА)

Ивица Чапоровић*
Православни богословски
факултет Универзитета
у Београду

или Академија???

Апстракт: Мисија је веома значајна служба у Цркви Христовој, и током векова је сировођена како на Истоку, тако и на Западу. Прву зајаву о мисионарењу добили су апостоли од самог Господа Исуса Христа. Вековима су се мисионари односили према свом животи као што је и Христос зајавио, те су на тај начин многи постали равноапостоли светитељи. Ово је крајња анализа мисионарења на Истоку и на Западу од 600. до 900. године, са описима о мисионарима, и представља преглед неколико савремених појмова мисионарења, са истакнутим хипотезама о разликама и сличностима у схватању овог појма.

Кључне речи: мисија, Црква, мисионари, Исток, Запад

1. Увод

Мисија Цркве, односно проповед Светог Писма, јесте заповест коју су апостоли добили од Господа Исуса Христа: «идите научите све народе крштећи их у Име Оца и Сина и Светог Духа» (Мт. 28, 19). Ова реченица објашњава појам мисионарења који ће у Цркви Христовој остати непромењен од тог тренутка до данас. Циљ мисионарења у хришћанској Цркви је био и остао сведочење присуства Божијег у свету: животом, делом, речју; и исказивање онога што нам је од Бога откривено и што је записано у Светом Писму и што се Светим Предањем у Цркви преноси са колена на колена. Мисионарење, као

* chivica@gmail.com

служба у Цркви, је неопходно, јер како ћемо веровати ако не чујемо, како разумети ако не знамо, а како ћемо знати ако нам није пројевдано (Рим. 10, 14–15).

2. Мисионарење у хришћанској Цркви на Истоку и Западу

У периоду од 600. до 900. године мисионари са Истока и Запада трудили су се да преобрате у хришћанство племена која су живела на рубовима Византијског царства, али и у областима Далеког Истока. Када се приступи олако овој теми, може се доћи до закључка да су сви мисионари користили исте или сличне методе како би остварили циљ – преобраћење многобожаца у хришћанство. Међутим, ако се аналитички сагледају све методе мисионара закључује се да су се оне ипак разликовале и да су доста зависиле од временског раздобља у коме се мисија изводила. Ричард Саливен, поредећи два начина мисионарења – онај који је практикован на Истоку и онај на Западу – истиче да су латински мисионари имали тежи посао, јер су паганска племена на Западу била ратоборна, а сами мисионари политички нејаки и препуштени углавном сами себи, али са вером у Господа, док су мисионари са Истока – уз политичку помоћ и подршку – лакше убеђивали и крштавали многобошце.¹

2.2. Исток

Када говоримо о периоду 600–900. године, морамо да напоменемо најупечатљивије детаље из тог раздобља на Истоку Царства.

Падом Рима (476. г.) источна половина Римског царства наставила је свој историјско-политички ток као Византијско царство. Источна царевина се од западне разликовала по многим својствима, али је једно од најбитнијих од периода V века то што се Запад суочавао са варварским племенима која су пљачкајући непрестано претила Риму и уливала страх и немир житељима свих области на Западу. На Истоку се мирније живело, али је војска ратовала на рубовима царства. Константинопољ је био недодирљив, али се Црква борила са јересима. Овде би требало споменути само најистакнутије царе до 900. године: Јустинијан I (527–565), Маврикије (582–602), Ираклије (610–641), Лав Исавријанац (717–741), Константин Копроним (741–775), Василије Македонац (867–886) и Лав Мудри (886–912).

¹ R. E. Sullivan, „Early Medieval Missionary Activity: A Comparative Study of Eastern and Western Methods“, *Church History*, vol. 23, no. 1, Cambridge University Press 1954, 17–18.

Из овог избора се види да су чак и цареви били јеретици. Дакле, у периоду од 600. до 900. године, Запад је имао углавном политичке, а Исток верске проблеме.

Због великих и – за тај тренутак – непремостивих јазова, све расколничке фракције и јеретички покрети на Истоку имале су свој циљ на пољу мисионарења. У тренутку када је Црква покушавала да на Васељенским Саборима истакне све што је православно у вери и – на неки начин – кодификује догмате и дисциплинске поступке у оквиру Цркве као институције, мисионарење расколничких и јеретичких група цветало је – пре свега – на Далеком Истоку. Тако, постоји сведочанство да су цара Јустинијана I несторијански мисионари обавестили о процесу производње свиле и да су му у Константинопољ донели ларве свилених буба. Том приликом мисионари су му рекли да су проповедали у Котану, граду у данашњем Туркестану који је био под кинеском влашћу.² Ово географско одређење показује да су несторијански мисионари проповедали у местима која су била у вези са Кином, односно да су своје мисионарске активности усмеравали даље на Исток – у Кину, Монголију и Индију. Овде треба и нагласити да су поменути мисионари из области горње Месопотамије и источно од реке Тигра одлазили даље на Исток, а да им је Едеса – као средиште већ познате школе – постала полазиште за све активности. Међутим, када је 489. године едеска школа укинута сви учитељи, који су проглашени за јеретике, протерани су у Персију.³ Многи од њих су постали лекари, а они зилотски опредељени постали су мисионари и одмах кренули у Кину, Сибир и Индију да проповедају Јеванђеље.⁴

Археолошка ископавања у данашњој Кини и Туркестану, вршена у XX веку, показала су некадашњу развијену црквену активност – пронађени су темељи цркава, затим и многе рукописне књиге писане на сиријском и персијском језику. Као круна свега пронађен је камени споменик из VII века, на коме се налази запис о продору хришћанских идеја у Кину, које су донели несторијански мисионари.⁵

Главна одлика методологије источних мисионара каснијег периода – IX и X века – била је промишљена припрема за мисионаре-

² R. Browning, *Justinian and Theodora*, Gorgias Press LLC, 2003, 16; J. A. S. Evans, *The age of Justinian: the circumstances of imperial power*, Routledge 2000, 72; A. Whipple, „Role of the Nestorians as the Connecting Link Between Greek and Arabic Medicine“, *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, Volume 12 (7); July 1936, New York, 453; J. Fenwick, *The Forgotten Bishops*, Gorgias Press, Piscataway, NJ, USA 2009, 34.

³ J. B. Segal, *Edessa: 'The Blessed City'*, Gorgias Press, Piscataway, NJ 2001, 95.

⁴ A. Whipple, *нав. дело*, 456.

⁵ Исто.

ње пре почетка саме акције. Коришћењем политичких притисака и продора византијске културе, источни мисионари су тежили да хришћанство учине прихватљивим за пагане.⁶ У мисионарске сврхе је коришћена чак и економија.⁷ У корист овој тези, Ричард Саливен наводи као пример методологију која је примењена приликом покрштавања Бугара и Словена. Међутим, овде се може поставити питање каква је методологија коришћена у ранијем периоду, те да ли су се метод припрема и сам начин мисионарења променили од 600. до 900. године. Одговор је потврђан, јер се сама политичка ситуација мењала у овом периоду – византијски цареви су се смењивали, а с друге стране – на Западу – статус римских епископа до VII века се неминовно мењао и зависио је и од материјалног стања, али и од самог друштвеног статуса кандидата за римску катедру.

Константинопољска Патријаршија се у IX веку јавља као моћна институција фокусирана на патријарха, који је већ блиско сарађивао са царским двором. Улога патријарха, током појаве низа јереси које је император наметао Цркви у VII и VIII веку, у IX веку била је умногоме промењена пруживши патријарху повољнију позицију, посебно у периоду када су на патријарашкој катедри били Герман (715–730), Тарасије (784–806) и Никифор (806–815). Цариградски патријарх Фотије I је међу Словенима покренуо мисионарски рад широких размера. У том циљу изабрао је браћу Константина (826–869) и Методија (815–885), Грке из Солуна. Први мисија Кирила и Методија међу Словенима почела је 863. године, када су отишли у Великоморавску (данашња Чешка и Словачка). Кнез Ростислав је од византијског цара Михаила III тражио хришћанске мисионаре који народу могу да проповедају Јеванђеље и да богослуже на словенском језику. Цар је затим сазвао Сабор, позвао два брата и поверио им овај задатак, што значи да је сам цар био покретач њихове мисије. Међутим, не би било исправно да се на основу претходно реченог закључи да је, у складу са византијским схватањем, циљ био само политички.⁸ На првом месту, цар је одреаговао Сабором на захтев кнеза Ростислава. Ово питање се тичало регије под његовом јурисдикцијом. Тако може да

⁶ Опширније види *The New Cambridge Medieval History*, Cambridge University Press 2008, 104–105. Описана је мисија епископа Јована Ефеског, који је уз свесрдну помоћ двора, иако монофизит, проповедао у западној Малој Азији и преобратио 70.000 људи, разорио много паганских храмова и саградио 96 цркава и 12 манастира.

⁷ Опширније види R. E. Sullivan, *нав. дело*, 17–18.

⁸ Панајотис Христу, „Верски и културни циљеви мисије Свете Браће“, превод са енглеског језика Сестринство Тројеручице, Шибеник, http://www.spc.rs/sr/verski_i_kulturni_ciljevi_misije_sвете_brace, консултовано 3. јуна 2011. године.

се каже да је оваква мисија захтевала договоре на државном нивоу и знатне финансијске издатке. Браћа су у својим преводима користила варијанту словенског која им је била позната из детињства, македонски дијалекат којим су говорили Словени око Солуна. Међутим, треба истаћи и констатацију Панајотиса Христуа – заиста је чудно што се ниједном речју не говори да је Црква имала удела у поменутом задатку.⁹ Но, нема разлога порицати да је Свети Фотије одиграо важну улогу у мисији Кирила и Методија међу Словенима. Зашто је била значајна ова мисија? Словенски хришћани уживали су посебне предности, какве ниједан народ у Западној Европи тога времена није имао: слушали су Јеванђеље на матерњем језику и богослужили на језику који су разумели. За разлику од Римске Цркве на Западу, која је инсистирала на употреби латинског, Православна Црква никада није била крута по питању језика.

Ђорђе Трифуновић истиче историјску чињеницу и консеквенцу мисије – да је дело Кирила и Методија добило нов живот са освитом новијег времена, те је оваплотило нову мисао и покренуло, поред осталог, стварање словенске филологије, која – према речима Ватрослава Јагића – „у широком значењу ове речи обухвата читав духовни живот словенских народа: како се он одражава у њиховом језику и писаним споменицима, у књижевним делима, било појединих личности, било читаве снаге народног стваралаштва најзад у веровањима, предањима и обичајима“.¹⁰ Таква последица следи из схватања појма мисионарења на Истоку у IX веку. С друге стране, значајно је да су Света Браћа већ стекла искуство у мисионарењу, па су због тога и добила задатак да проповедају међу Словенима. Цар Михаило III њих шаље прво у мисију међу Хазарима, чија се држава простирала од полуострва Крима до Урала и Каспијског мора. У Херсону су се Браћа дуже задржала, чекајући, вероватно, погодан време за пловид-

⁹ Панајотис Христу, *нав. дело*. Многи су покушали да докажу како се Црква није мешала у овај подухват. Прво објашњење које наводе западни историчари јесте да Источна Црква, а посебно Цариградска Патријаршија, није била баш заинтересована за мисионарски рад – макар не после 400. године. Ова чињеница није баш тачна, будући да је између 400. и 640. године Источна Црква својим мисионарским радом проширила хришћанску веру у многим великим земљама и међу бројним народима, од Нубије у Африци до Јужне Арабије, далеке Индије, Кине и Грузије. Такође, у Европи су бројна германска племена примила хришћанство из Цариграда. У поређењу са овом делатношћу, Западна Црква је успела да христијанизује само становнике данашње Немачке и Велике Британије.

¹⁰ Ђирило и Методије – *Житија, службе, канони, похвале*, приредио Ђорђе Трифуновић, превели Ирена Грицкат, Олга Недељковић и Ђорђе Трифуновић; одабрао азбучне таблице Владимир Мошин, Српска књижевна задруга, Београд 1964, 122.

бу по Црном мору. Агиограф даље наводи да је Константин у Херсону „научио јеврејске речи и књиге, превео осам делова граматике, те од тога примио веће разумевање“. У Херсону је, читамо даље у *Житију Кириловом*, „нашао Јеванђеље и Псалтир руским словима писано, нашао је и човека који говори тај језик. И говорио је са њим, стекао је моћ говорења, поредио га је са својим језиком, разлучио је слова, самогласнике и сугласнике, и када је Богу молитву казао, убрзо је почео да чита и говори, те су му се многи дивили и Бога хвалили“. ¹¹ Тако се може закључити да су Браћа већ имала разрађену методологију проповедања – почев од упознавања са језиком народа коме проповедају, а затим стварања азбуке и превођења на језик народа коме се мисионари. За тако опсежне припреме је било потребно да Браћа имају подршку цара и патријарха, како политичку тако и материјално-финансијску.

У Моравској се грчка мисија убрзо суочила са латинском. Две мисије не само да су зависиле од различитих епископских катедри, него су спроводиле и различита начела мисионарења. Кирило и Методије су у богослужењима користили словенски, а римски мисионари – латински; Кирило и Методије изговарали су *Символ вере* у изворном облику, док су римски мисионари у вероисповедање на латинском језику интерполирали *filioque*. Света Браћа су морала да иду у Рим, али не својевољно, већ су од папе добили позив на који су се одазвали. У *Житију* Светог Константина се каже: „У Моравији је провео четрдесет месеци, а затим је отишао како би постригао своје ученике“; ¹² а у *Житију* Светог Методија читамо: „Након три године, вратише се из Моравије“. ¹³ Папа Адријан II примио је Свету Браћу 868. године

¹¹ Исто, 34.

¹² Исто, 43.

¹³ П. Христу, нав. дело. *Вратише се...* значи да су се вратили на место одакле су кренули – у Цариград. Међутим, прошавши Панонију, и боравећи кратко време код кнеза Коцеља, како би и тамо поучили своје ученике, коначно су стигли у Венецију. Вероватно је погоршавање односа између Византије и Бугарске допринело томе да се у Цариград радије путује морем. Када су Свети Кирило и Методије стигли у Венецију, како се каже у *Житију* Светог Константина, латински епископи, свештеници и монаси су их љутито дочекали („као врानе сокола“) због њихове употребе словенског језика, због чега су их осуђивали за тројезичну јерес. Занимљиво је да се у *Житију* Светог Константина каже да „када је папа сазнао за њега (Кирила), он је послао људе да га доведу“, што значи да Кирило у почетку није намеравао да иде у Рим, али је то учинио на папин позив. Међутим, по доласку у Рим, Кирила није примио папа Никола, већ његов наследник, Адријан II, који беше пријатељски расположен према њему. Дакле, да није било папиног позива, Свети Кирило би одмах отишао у Цариград. И заиста, оно што ова двојица браће нису успела тада да учине, Свети Методије урадио је петнаест година касније.

благонаклоно и дао пуну подршку грчкој мисији, потврђујући употребу словенског као литургијског језика Моравске. Одобрено је њихове преводе и ставио је копије словенских богослужбених књига на олтаре најважнијих храмова у Риму.¹⁴ Кирило је у Риму и умро 869. године, али се Методије вратио у Моравску. Мисионари са Запада су међутим игнорисали чак и папину одлуку и настојали да онемогуће Методија у мисионарењу. Када је 885. године Методије умро, латински мисионари су његове следбенике протерали из земље, продавши неколицину као робље.

На крају овог кратког описа мисије која је послата са Истока међу Словене, треба нагласити да су Кирило и Методије, у IX веку, донели у Моравију Свето Писмо и богослужбене књиге на словенском језику, што је несумњиво био резултат дугогодишње припреме која је могла да се спроведе једино под окриљем Цркве и посебног центра за словенске студије. Иницијатори мисије били су патријарх Фотије и цар Михаило III који су заједно послали двојицу браће у Европу, при чему их је Свети Фотије опремио свим потребним богословским и црквеним материјалом, а цар Михаило III им је гарантовао политичку и материјалну заштиту; мисија је имала верске циљеве, али је утицала и на културу Словена који су у IX веку били племе са својом азбуком, богослужбеним књигама и Светим Писмом на матерњем језику.

Треба истаћи и други пример мисије на Истоку. Бугарски кан Борис I (852–889) колебао се извесно време између Истока и Запада, али је коначно прихватио цариградску јурисдикцију. Међутим, византијски мисионари, немајући Кирилову и Методијеву визију, у почетку су у Бугарској држави користили у црквеним богослужењима грчки језик, исто тако неразумљив обичним Бугарима као и латински. Пошто су избачени из Моравске, Методијеви ученици су се, природно, окренули Бугарској и овде увели начело примењивано у мисији у Моравској. Грчки језик је замењен словенским, а византијска хришћанска култура представљена је Бугарима у словенском облику, који су они могли да усвоје.

Оба приказа мисионарења захватају познији период теме која се обрађује, за разлику од мисионарења на Западу где је хронолошки дат опис мисија из VII и VIII века – међу германским племенима на Континенту и Острву.

¹⁴ Francis J. Thomson, „SS. Cyril and Methodius and a Mythical Western Heresy: Trilingualism; A Contribution to the Study of Patristic and Medieval Theories of Sacred Language“, *Analecta Bollandiana* 110 (1992): 67–122.

2.3. Запад

Ричард Саливен наглашава да су мисионари са Запада у периоду од 600. до 900. године користили политичке и културне утицаје приликом покрштавања, али само саветодавно и то на самом почетку мисије.¹⁵ Они нису били у стању да користе неке друге друштвене чиниоце, а камоли економију, која је на Западу била – у односу на Исток – у подређеном положају. Мисионарење на Западу је било искључиво плод индивидуалног труда и рада монаха. Док су на Истоку цар и дворска политика иницирали и подржавали мисионарска путовања, на Западу су црквени великодостојници, а затим и изабрани мисионари одабирали место за деловање, а тек онда разговарали са хришћанским краљевима поводом финансијске помоћи и политичких гаранција.¹⁶

2.3.1. Један од најбољих примера за то јесте мисија у Енглеској са краја VI и почетка VII века, када се Августин само уз помоћ вере у Једног Бога и даром беседништва суочио са паганским краљем Кента Етелбертом. Августина и остале мисионаре послао је папа Григорије I.¹⁷ Током службовања на катедри римских епископа, Григорије I је желео да унапреди мисионарски рад,¹⁸ а слање четрдесеторице монаха из манастира Светог Андреја у Британију 596. године било је највеће мисионарско посланство у коме је он учествовао. Апокрифна, како каже савремена историографија, монашка прича која је у Енглеској понављана у VIII веку, о томе како је папа наурио да мисионари на Острву још 590. године, смишљена је касније у нортамбријским манастирима.¹⁹ То је она већ много пута испричана прича о томе како је папа видео робове из Енглеске – из краљевства Деире – на римском тргу и ужаснуо се када је видео да су они незнабошци.²⁰ Папино занимање за духовност робова, пагана из племена Англа, потврђено је писмом које је он писао 595. године у нади да ће у манастирима у Галији подучавати и крштавати младиће из Енглеске.²¹ Треба истаћи

15 R. E. Sullivan, *нав. дело*, 16.

16 R. E. Sullivan, *нав. дело*, 21.

17 Опширније о папи Григорију види у З. Ђуровић, „Схватање икона код св. Григорија Великог, папе римског“, *Живойис* бр. 3, Београд 2009, 154–164.

18 Опширније види R. E. Sullivan, „The Paracy and Missionary activity in the Early Middle ages“, *Medieval Studies*, XVII, 1955, 46–106.

19 *A Life of Pope St. Gregory the Great* written by A Monk of the Monastery of Whitby, ed. Francis Aidan Gasquet, D. D. Westminster, Art and Book Company, 1904, ii.

20 *Venerabilis Baedae, Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum*, ed. Carolus Plummer, A. M [Reprint of the original edition published by Oxonii, 1896], Gorgias Press, 2002, II, 1.

21 Greg. Ep. VI. 50. Види http://www.documentacatholicaomnia.eu/01_01_0590-0604-_Gregorius_I,_Magnus,_Sanctus.html, консултовано 1. августа 2009.

да је мисија у Енглеској у VI и VII веку искључиво зависила од самих мисионара, њихове вере, напора и труда не би ли се паганска острвска племена крстила.²²

Дакле, није било услова да се после победе на бојном пољу крсти цело народ, односно племе, већ су мисионари морали да уложе велики труд и да стрпљиво дуго времена прво припремају народ, а затим и да преобрате многа паганска племена на Западу у хришћанство. Чак је долазило и до тога да су морали лично да саграде цркве и да раде на унапређењу културе тих до тада паганских племена. На Западу је градња манастира била импресивна демонстрација надмоћи хришћана на пољу културе.²³ Мисионари на Западу су племенима која су крштена откривали нове занате, развијали им пољопривреду уводећи нове културе – на тај начин јачајући им економску моћ – и описмењавали су народ. Речју, мисионари су водили бригу о вери, али и о економском и друштвеном напретку доскорашњих паганских племена. Врло је важно да је Р. Саливен увидео да су мисионари са Истока инсистирали да многобожачка племена којима проповедају одмах прихвате догматске истине – за њих – комплексне вере и да све што им се проповеда схвате на православан начин.²⁴ С друге стране, основни задатак западних мисионара био је да се паганима представи и сведочи Христово Јеванђеље, а не да се одмах и догматски образују. Они су покушали да покажу супериорност вере у Христа многим чудима која су се дешавала, а која су објашњавана као награда за прихватање крштења.²⁵ Мисионари са Запада су имали за циљ само да многобожачка племена прихвате једног Бога, па макар и на паганским основама.

2.3.2. Треба поменути два мисионара и њихов циљ рада: Вилиброрда и Бонифација.

Вилиброрд је рођен у Нортамбрији око 658. године. Као нортамбријски мисионар проповедао је у Фризији, па је познат и као *апо-стол Фризијаца*. Познат је и као први епископ Утрехта. Био је син Саксонца који се повукао из света и отишао у пустињу где је саградио цркву и основао манастир.²⁶ Млади Вилиброрд се образовао код Вил-

22 Беда, *нав. дело*, II, III, IV.

23 R. E. Sullivan, *нав. дело*, 24.

24 Исто, 26.

25 Епископ Вилфрид из Јорка је у једном периоду мисије имао великог успеха у крштавању Фриза због веома плодне године и због великог улова рибе. Идбалд из Кента се крстио тек пошто се тешко разболео. Едвин Нортамбријски се крстио пошто је преживео атентат.

26 Био је то манастир хришћана у Енглеској у VII веку.

фрида,²⁷ ученог богослова који је био учесник расправе око слављења Васкрса и који је заговарао римску богослужбену праксу и – наравно – слављење Васкрсења Господњег.²⁸

На захтев франачког мајордома Пипина, краљ Егберт шаље Вилиброрда на север Франачке, односно у Фризију како би покрстио тамошње паганско становништво, пошто то његовом учитељу Вилфриду није пошло за руком. Године 698. Вилиброрд је хиротонисан за епископа. Његови напори да покрсти Фризијце пуних двадесет година нису имали успеха због отпора многобожачког краља Радбода. Тек после краљеве смрти (719. године) он је почео да окупља паганско становништво и да им проповеда. Међутим, ипак је морао да тражи војну заштиту од Карла Мартела и помоћ мисионара Светог Бонифација.²⁹ Тек када је добио војну помоћ и када су му пристигли монаси, паганска племена у Фризији су прихватила хришћанску благу вест.³⁰

Свети Бонифације је рођен 680. године у англо-саксонској Енглеској, у краљевини Весексу, као Винфрид.³¹ Родио се у Енглеској кад је тамо цветала хришћанска култура.³² Васпитан је у бенедиктинским манастирима у Весексу, који су тада били главна жаришта западно-европске културе. Манастирски живот је деловао на младога Винфрида, тако да је и сам постао бенедиктинац.³³ У зрелој животној доби од-

27 После смрти епископа Тјуде краљ Алфрит је послао Вилфрида у Галију и молио да га тамо хиротонишу – Беда, *нав. дело*, III, 28.

28 Место Вилфридове катедре је за модерне историчаре још увек под знаком питања, иако се Беда и Едије слажу да би то требало да буде Јорк. Постоје три теорије о Вилфридовој катедри: једна је – и највероватнија – да је био епископ Јорка, што показују њему најближи годинама историчари; друга је да је био епископ само Деире, и на крају, трећа је да је био епископ само једног дела епархије у Деири. Види D. P. Kirby, *The making of Early England*, London 1967, 87. Вилфрид је последње године VII века, пошто се посвађао са архиепископом кантерберијским Теодором, провео ван територије Острва и тада је проповедао паганским племенима на северу Континента.

29 Talbot, C. H., ed. *The Anglo-Saxon Missionaries in Germany: Being the Lives of S.S. Willibrord, Boniface, Strum, Leoba and Lebuin, together with the Hodoeporicon of St. Willibald and a Selection from the Correspondence of St. Boniface*, New York: Sheed and Ward, 1954, 46.

30 *Католичка енциклопедија*, уредио Роберт Еплтон, 1909. године, а за интернет уредио Кевин Најт 2003. године, <http://www.newadvent.org/cathen/15645a.htm>, консултовано 4. маја 2010.

31 Исто, <http://www.newadvent.org/cathen/02656a.htm>, консултовано 4. маја 2010.

32 И. Чаировић, „Крст у англо-саксонској и келтској уметности“, *Живойис, тодишњак Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију* 4, Београд 2010, 65–69; И. Чаировић, „Линдисфарнско Јеванђеље. Енглеска од паганства до Хришћанства“, *Иконографске студије* 3, Трећи симпозион посвећен теорији црквене уметности, Београд 2010, 98–101.

33 G. Ficker, *Bonifatius, der „Apostel der Deutschen“: Ein Gedenkblatt zum Jubiläumsjahr 1905*, Leipzig 1905, 67.

лучује се за мисионарење међу Германима. Било је то 716. године.³⁴ Касније добија писмено пуномоћје за мисионарање од самога папе Григорија II. У томе документу Винфрид се први пут назива Бонифацијем. Промена имена у овом случају означавала је најужу припадност заједници Римске Цркве, јер је преузео име једнога славнога мученика те Цркве. Бонифације путује 722. године у Рим и онде га сам папа хиротонише за епископа и даје му писма за неке германске племенске вође, од којих је био најважнији Карло Мартел, каснији славни победник над Арапима у бици код Поитијеа 732. године, и отац династије која ће у Карлу Великом обновити Западно Римско Царство.³⁵

Иако су многи Германи већ и пре Бонифацијевих мисионарских путовања били покрштени, нису били црквени и нису марили за богослужење и живот у Цркви. Бонифацијев мисионарски рад састојао се у томе да те већ покрштене Германе доведе до дубљих спознаја хришћанских истина. Због тога је градио цркве и оснивао манастире, а затим проповедао. Све што је тада у Франачкој било учињено на подручју економије, градитељства, уметности (сликарства, вајања, музике), књижевности, науке и васпитања без изузетка има свој корен у Бонифацијевом раду и његовом утицају на бенедиктинске манастире на северу Европе.³⁶ Најпознатији манастир који је Бонифације основао налази се у Фулди. То је била његова најомиљенија задужбина, за коју је учинио све.³⁷

После мукотрпног труда и свакодневне проповеди, у пролеће 754. године Бонифације је са монасима опет отишао на север Франачке. Утаборили су се недалеко од морске обале. Те године жетва је била обилна и богата. Бонифације је у логору очекивао новокрштене, али уместо њих у табор је провалила чета разбојника и све монахе поубијала. Бонифације је своју велику и свестрану делатност запечатио и властитом крвљу која је постала семе нових генерација хришћана и новог процвата Цркве Христове у германским земљама. С правом је речено да тајна његове историјске величине не лежи у интелектуалној генијалности, већ у снази несебичног служења Цркви. Био је први архиепископ **Мајнца**, а данас се слави као равноапостолни заштитник Немачке. Године 754. је убијен у Фризији, а његове све-

34 Talbot, C. H., *нав. дело*, 71.

35 T. Schieffer, *Winfrid-Bonifatius und die christliche Grundlegung Europas*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1972, 37.

36 B. Yorke, „The Insular Background to Boniface's Continental Career“, Franz J. Felten, Jörg Jarnut, Lutz von Padberg, *Bonifatius, Leben und Nachwirken*, Selbstverlag der Gesellschaft für mittelhessische Kirchengeschichte, 2007, 23–37.

37 L. Pralle, *Gaude Fulda! Das Bonifatiusjahr 1954*, Parzeller 1954, 12.

те мошти су касније пренесене у Фулду, где је његов саркофаг постао место хришћанског ходочашћа.³⁸

2.3.3. Пошто су више пута поменути Каролинзи, морамо истаћи да су сви краљеви из те династије желели да својим ауторитетом делују на околна паганска племена.³⁹ Поред великог мисионарског труда, у рано време династије Каролинга покренута је на двору Карла Великог (742–814) и тзв. *каролиншка ренесанса*. Почетком 9. века десио се процват образовања, књижевности и грађевинарства на просторима Франачке. Био је то велики културни препород за цео народ којем је претходио утицај хришћанских мисионара, а посебно су овом јаком утицају били изложени они са којима је Франачка имала економску интеракцију.

Наведено треба да се сагледава у контексту утицаја англо-саксонских краљевстава са Британског острва. На Острву је у VII веку хришћанство створило културни и државни препород, те је процветала хришћанска култура која је касније утицала на Континент, односно најближу државу – Франачку. Управо су Англо-саксонци – Бонифације и Вилиброрд – мисионарили и проповедали на тим просторима.

Тадашњи мисионари су пред собом имали велики проблем, јер су у VIII и IX веку монашке заједнице које су проповедале хришћанску веру биле оаза у пустињи агресивних паганских племена које је интересовала само пљачка и превласт. Мисионари који су проповедали тим племенима имали су апостолску веру, те су чудима и својим аскетским животом морали да утичу прво на владаре, а затим и на сав народ како би се незнабошци крстили и християнизовали.

Мисионари на Западу су путовали у малим групама и нису имали никакву предспрему, односно политичку или материјалну потпору, већ су били ентузијастички који су веровали да могу да крсте пагане. Током путовања они су бирали места на којима су могли брзо да направе брвнаре, али и да се – обрађујући земљу и прикупљајући плодове шумског биља – економски осамостале. Њихов основни задатак био је да својим животом привуку пажњу осталих житеља тих предела, како би могли да им се приближе и почну било какву комуникацију – па макар то било и о економским питањима.

На крају треба истаћи оно што је **Ијан** Вуд указао – прво житије светитеља које портретише светитеља као мисионара било је житије мисионара на Западу: *Житије св. Аманде*, које датира не раније

³⁸ Talbot, C. N., *нав. дело*, 61.

³⁹ Каролинзи су били владарска и властелинска франачка породица. Темелј и углед породице поставио је Пипин Мали. Породица и династија добила је име по својој најистакнутијем представнику Карлу Великом (768–814).

од позног VII века, докле је прва црквена историја у којој налазимо историју Цркве као историју мисије много пута наведена Бедина *Црквена историја енглеског народа* из 731. године.⁴⁰

2.3.4. *Мисионар или евангелиста* – У овом контексту треба разлучити и неке термине који се углавном јављају на Западу. Може се закључити да су мисионари са Истока и Запада користили сличне – ако не и исте – технике и методологију мисионарења, али да им је приступ многобожачким племенима био потпуно другачији. Истраживање о приступу мисионара у периоду од VII до X века показује да Исток и Запад нису били у потпуном сагласју шта је била права вера. Разлике у тумачењу и представљању догми и богослужења и у улози вере у човековом животу показале су да је јаз између Истока и Запада почео да се од VII века продубљује.

После поређења западних и источних мисионара, истичемо Пандову дистинкцију у оквиру мисије на Западу: на римске мисионаре и ирске – келтске – евангелисте.⁴¹ То умногоме објашњава терминологију јер *мисионари* имају зацртани план својих активности, методологију рада и – можда – подршку од краљева, а *евангелисти*, односно они који само проповедају Јеванђеље, одлазе да проповедају свуда и свакоме без обзира на то да ли су материјално потпомогнути од неког краља или да уједно раде за неки *виши* циљ (њима је циљ сама проповед Јеванђеља и објава Царства Небеског). То јасно указује на ниво, систем и организацију мисионара, али и на саборну праксу мисионарења (сарадњу двора и Цркве, затим повезаност највише црквене јерархије са монасима који мисионаре), коју налазимо и на Истоку и на Западу, и на индивидуалну праксу коју запажамо међу келтским мисионарима.

3. Закључак

Мисија је веома значајна служба у Цркви Христовој, и током векова је спровођена по целом свету. Прву заповест о мисионарењу добили су апостоли од самог Господа Исуса Христа. Вековима су се

⁴⁰ Ian Wood, *The Missionary Life: Saints and the Evangelization of Europe, 400–1050*, London: Longman, 2001, 39–43. Зачуђујућа је појединост, како су мало Св. Оци сагледавали мисију као ствар оновременог интереса. Св. Јован Златоусти, на пример, сматра да се Господња заповест у Мт 28, 19–20 искључиво односи на апостоле; види: A. Louth, „The Church’s Mission; Patristic Presuppositions“, *Greek Orthodox Theological Review* 44 (1999): 649–59.

⁴¹ N. J. G. Pounds, *A History of the English Parish: The Culture of Religion from Augustine to Victoria*, Cambridge 2000, 12–13.

мисионари односили према свом животу као што је и Христос заповедио, те су на тај начин многи постали равноапостолни светитељи (у овом раду је наведен пример Светог Бонифација).

Мисија на Истоку и Западу је имала исти циљ: да се паганска племена христијанизују и крсте, али су методи мисионара били ипак различити у свом корену, јер су сама припрема и долазак мисионара са Истока са већ припремљеним богослужбеним књигама и Светим Писмом били темељ за лакши и бржи рад. Мисионари на Западу нису имали ни јасан циљ, нити јасну слику где треба да иду да мисионаре, већ су имали само чисто срце и веру да ће крстити паганска племена. У периоду који се – кроз историјске примере – описује у овом раду, сагледавају се и каснији мисионарски покрети на Истоку а посебно на Западу, што завређује посебну пажњу и инспирише за наставак истраживања.

* * *

Библиографија:

Извори:

Бирило и Методије – Житија, службе, канони, похвале, приредио Ђорђе Трифуновић, превели: Ирена Грицкат, Олга Недељковић и Ђорђе Трифуновић, одабрао азбучне таблице Владимир Мошин, Српска књижевна задруга, Београд 1964.

Venerabilis Baedae, *Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum*, ed. Carolus Plummer, A. M [Reprint of the original edition published by Oxonii, 1896], Gorgias Press, 2002.

A Life of Pope St. Gregory the Great written by A Monk of the Monastery of Whitby, ed. Francis Aidan Gasquet, D. D. Westminster, Art and Book Company, 1904.

Писма папе Григорија: http://www.documentacatholicaomnia.eu/01_01_0590-0604-_Gregorius_I,_Magnus,_Sanctus.html.

Студије:

Cambridge Medieval History – The New Cambridge Medieval History, Cambridge University Press 2008.

Католичка енциклопедија, уредио Роберт Еплтон 1909. године, а за интернет уредио Кевин Најт, 2003. године.

Louth A., „The Church’s Mission; Patristic Presuppositions“, *Greek Orthodox Theological Review* 44 (1999).

Панајотис Христу, „Верски и културни циљеви мисије Свете Браће“, превод са енглеског језика Сестринство Тројеручице, Шибеник, http://www.spc.rs/sr/verski_i_kulturni_ciljevi_misije_svete_brace, посећено 3. јуна 2011. године.

Pounds N. J. G., *A History of the English Parish, The Culture of Religion from Augustine to Victoria*, Cambridge 2000, 12–13.

Sullivan R. E., „Early Medieval Missionary Activity: A Comparative Study of Eastern and Western Methods“, *Church History*, vol. 23, no. 1, Cambridge University Press 1954.

Sullivan R. E., „The Papacy and Missionary activity in the Early Middle ages“, *Medieval Studies*, XVII, 1955.

Schieffer T., *Winfrid-Bonifatius und die christliche Grundlegung Europas*, Ficker G., *Bonifatius, der „Apostel der Deutschen“: Ein Gedenkblatt zum Jubiläumsjahr 1905*, Leipzig 1905

Talbot, C. H., ed. *The Anglo-Saxon Missionaries in Germany: Being the Lives of S.S. Willibrord, Boniface, Strum, Leoba and Leuin, together with the Hodoeporicon of St. Willibald and a Selection from the Correspondence of St. Boniface*. New York: Sheed and Ward, 1954.

Чаировић И., „Крст у англо-саксонској и келтској уметности“, *Живойис, тодишњак Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију* 4, Београд 2010.

Чаировић И., „Линдисфарнско Јеванђеље. Енглеска од паганства до Хришћанства“, *Иконографске студије* 3, Трећи симпозион посвећен теорији црквене уметности, Београд 2010.

Yorke B., „The Insular Background to Boniface’s Continental Career“, Franz J. Felten, Jörg Jarnut, Lutz von Padberg, *Bonifatius, Leben und Nachwirken, Selbstverlag der Gesellschaft für mittelrheinische Kirchengeschichte*, 2007. L. Pralle, *Gaude Fulda! Das Bonifatiusjahr 1954*, Parzeller 1954.

Wood I., *The Missionary Life: Saints and the Evangelization of Europe, 400–1050*, London: Longman, 2001.

Примљено: 19.3.2012.
Одобрено: 6.4.2012.

NOTION AND AIM OF MISSION OF CHRISTIAN CHURCH IN THE EAST AND THE WEST (FROM VII TO X CENTURY)

Ivica Čairović

Faculty of Orthodox Theology – University of Belgrade

Abstract: Mission is very important service in the Church, and during the centuries it was pursue policy in the East, as well in the West. First command about missionary work was given to the apostles by Jesus Christ. Missionaries were in narrow-connection with the Christ's command and because of that they became equal-to-apostles saints. The study is the short analyze of the mission in the East and in the West between 600. and 900. with the observations about methodology and presents review of the aspects of the scholars about the concept of mission in the Church, with the highlighted hypothesis about the differences and similarities in the interpretation of the conceptions.

Key words: mission, Church, missionaries, East, West